

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
С. Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија

Voronezh State University
Russia

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

I

Шестая международная научная
конференция

Шеста меѓународна научна
конференција

Sixth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 октoбрия 2021 / 18-19 октомври 2021 / 18-19 October 2021

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Шестая международная научная
конференция

Шеста меѓународна научна
конференција

Sixth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

18-19 октјабрја 2021 / 18-19 октомври 2021 / 18-19 October 2021

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

80(062)
821.163.3.09(062)

ЗБОРНИК на трудови [Електронски извор] / Шестата меѓународна научна конференција ФИЛКО филологија, култура, и образование, 18-19 октомври 2021 = Сборник статей / Шестая международная научная конференция ФИЛКО филология, культура и образование, 18-19 октября 2021 = Conference proceedings / Sixth International scientific conference FILKO philology, culture and education, 18-19 October 2021 ; [главен и одговорен уредник Драгана Кузмановска]. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", 2022

Начин на пристапување (URL):
<https://js.ugd.edu.mk/index.php/fe/issue/view/289>. - Текст во ПДФ формат, содржи 295 стр., илустр. - Наслов превземен од екранот. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-871-8

а) Филологија -- Собири б) Македонска книжевност -- Компаративни студии -- Собири в) Англиска книжевност -- Компаративни студии -- Собири г) Руска книжевност -- Компаративни студии -- Собири д) Високо образование -- Онлајн-настава -- Ковид -- Собири

COBISS.MK-ID 56582405

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Коваљов, Филолошки факултет при ВГУ
Ана Витанова Рингачева, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска (С. Македонија)
Даниела Коцева (С. Македонија)
Светлана Јакимовска (С. Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (С. Македонија)
Ана Витанова Рингачева (С. Македонија)
Силвана Симоска (С. Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (С. Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Мадлен Данова (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Милутин Ѓуричковиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булик (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Ирина Аржанова
Наташа Сарафова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Биљана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

Година на издавање и печатење - 2022

Место на издавање - Штип

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Ана Витанова-Рингачева, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Драгана Кузмановска (С. Македония)
Даниела Коцева (С. Македония)
Светлана Якимовска (С. Македония)
Ева Гёргиевска (С. Македония)
Ана Витанова-Рингачева (С. Македония)
Силвана Симоска (С. Македония)
Татьяна Стояновска-Иванова (С. Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Заболотная (Россия)
Татьяна А. Тернова (Россия)
Татяна Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Мадлен Данова (Болгария)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биляна Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Милутин Джуричкович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)

Ученый секретарь

Ирина Аржанова
Наташа Сарафова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)
Марьяна Розенфельд (русский язык)
Бильяна Иванова (английский язык)
Снежана Кирова (английский язык)
Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Воронежский государственный университет
Филологический факультет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. С. Македония

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

Год издания и печати - 2022

Место публикации - Штип

EDITORIAL STAFF

Zhanna Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Vesna Koceva, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Ana Vitanova Ringacheva, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Dragana Kuzmanovska (N. Macedonia)
Daniela Koceva (N. Macedonia)
Svetlana Jakimovska (N. Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Ana Vitanova Ringacheva (N. Macedonia)
Silvana Simoska (N. Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (N. Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Madlen Doncheva (Bulgaria)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Milutin Djurichkovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan (Turkey)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Irina Arzhanova
Natasha Sarafova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

Year of publication - 2022

Place of publication - Stip

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar, Petrovska Sonja and Xhambazi Gzim - GENDER AND LEVEL OF TEACHERS' KNOWLEDGE ON KEY FEATURES OF INTERCULTURAL EDUCATION.....	13
2. Ćeklić Nina S. - CONCEPTUAL POSITION AS A COMPOSITION PRINCIPLE IN REMNANTS OF THE WORLD BY IGOR MAROJEVIĆ.....	23
3. Gjorgjeva Ivana, Jankova Alagjovska Natka - ANGELA CARTER'S BLOODY CHAMBER IN RELATION TO THE SECOND WAVE FEMINISM	31
4. Пиев Крсте, Поп Зариева Наталија, Крстева Марија, Донеv Драган - THE NOTION OF BANISHMENT IN SHAKESPEARE'S PLAYS	39
5. Ivanova Biljana, Kuzmanovska Dragana, Kirova Snezana - FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION IN SCHOOLS.....	45
6. Јованова-Митковска Снежана- КВАЛИТАТИВНАТА МЕТОДОЛОГИЈА И НЕЈЗИНАТА ПРИМЕНА ВО ОПШТЕСТВЕНИТЕ И ХУМАНИСТИЧКИТЕ НАУКИ	49
7. Крстев Марија, Донеv Драган, Поп Зариева Наталија, Илиев Крсте HEMINGWAY IN HEMINGWAY'S GIRL.....	59
8. Kujundžić Maja, Ćeklić Nina - SOCILINGUISTIC USE OF THE PASSIVE IN TWO 19TH CENTURY BRITISH NOVELS.....	65
9. Vangelov Nikola - INTERCULTURAL CHARACTERISTICS OF DIGITAL MARKETING	75
10. Антониевски Горан, Асани Агим - КАРАКТЕРИСТИКИ НА ГАСТРОНОМИЈАТА ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН.....	83
11. Аржанова Ирина- СУЩНОСТЪ ЧЕЛОВЕКА И ИДЕАЛЫ ЖИЗНИ У СЛАВЯН.....	91
12. Арязмова Ольга Витальевна - ЛИТЕРАТУРНЫЙ ТРАВЕЛОГ В ЛИНГВОКУЛЬТУРНОМ ИЗМЕРЕНИИ (на материале «Африканской книги» А. М. Стесина).....	99
13. Bangoji Salija -TEACHER COMPETENCIES FOR THE KNOWLEDGE SOCIETY	105
14. Василевская Анастасия - РАБОТА С ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕТАЛЬЮ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ.....	113
15. Витанова-Рингачева Ана, Мицева Сузана ЈУРУЦИТЕ – МАКЕДОНСКИТЕ АМИШИ.....	117
16. Гальцова Дарья - СИНОНИМИЧЕСКИЕ СООТВЕТСТВИЯ В НАИМЕНОВАНИЯХ ОБРАГОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ)	123
17. Гладышева Светлана - КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО «СЛОВО» В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РУССКОГО ЗАРУБЕЖЬЯ.....	129
18. Голаков Костадин, Методијески Дејан - КАРАКТЕРИСТИКИ НА РУСКАТА ГАСТРОНОМИЈА.....	135
19. Грачева Жанна, Ганделидзе Диана - ЯЗЫКОВАЯ МОДА В РОССИИ НАЧАЛА XXI ВЕКА.....	143

20. Гркова-Беадер Марија - ПРАВОПИСОТ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	155
21. Денкова Јованка - БЕГСТВО ВО/ОД ВИРТУЕЛНАТА РЕАЛНОСТ НА СОНИШТАТА	165
22. Ђуричковиќ Милутин - РУСКА ДРАМА ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	175
23. Донев Драган, Поп Зариева Наталија, Костова Кристина, Илиев Крсте ИГИТАЛНИТЕ НОМАДИ КАКО КУЛТУРОЛОШКИ ФЕНОМЕН ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО.....	185
24. Иљина Татьяна, Моу Шужань - ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В РОССИИ И КИТАЕ.....	191
25. Иванов Стефан, Мартиновска Банде Цвета, Ивановска Билјана ОБРАБОТКА НА ПРИРОДЕН ЈАЗИК СО ТЕХНИКИ НА МАШИНСКО УЧЕЊЕ	197
26. Ивановска Билјана, Џафери Гзим - ГОВОРНИТЕ ЧИНОВИ И НИВНАТА ПОВРЗАНОСТ СО УЧТИВОСТА ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА КРИЗАТА	203
27. Карначук Ирина - КЛАССИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК СПОСОБ СОХРАНЕНИЯ НРАВСТВЕННОСТИ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ	209
28. Ковилоски Славчо - ЗА ПОСТОЕЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА КРИТИКА ВО XIX ВЕК.....	213
29. Косяков Сергей - ИСТОРИЯ ПОПЕЧИТЕЛЬСТВА О СЛЕПЫХ И БИБЛИОТЕЧНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ НЕЗРЯЧИХ В ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ	221
30. Котев Иван - ПРАВДАТА И НЕПРАВДАТА ВО ФОЛКЛОРОТ (Во македонските народни песни, приказни и кратките жанри)	227
31. Мелкадзе Нанули - ЗАСТОЛЪЕ КАК ФРАГМЕНТ ГРУЗИНСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЫ МИРА	237
32. Младеновска-Ристовска Катерина - КУЛТОТ НА ВОДАТА ВО РЕЛИГИЈАТА НА АНТИЧКИТЕ МАКЕДОНЦИ.....	245
33. Нагина Ксения - ОБ УЧЕБНЫХ ПОСОБИЯХ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ: ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА Л. ТОЛСТОГО	253
34. Негриевска Надица - СИНТАКСИЧКИ ФУНКЦИИ НА ПРОСТИТЕ ПРЕДЛОЗИ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И НИВНИТЕ МОЖНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	261
35. Пигунова Ксения - СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОЙ КАРТИНЫ МИРА В РОМАНЕ ЕВГЕНИЯ ВОДОЛАЗКИНА «ЛАВР».....	271
36. Попов Сергей - ДИАЛЕКТНАЯ ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В РЕГИОНАЛЬНОЙ ТОПОНИМИИ РОССИИ	279
37. Рогич Петја -БУГАРСКИОТ, МАКЕДОНСКИОТ И СРПСКИОТ ЈАЗИК – СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ.....	283
38. Сарафова Наташа - РАДИКАЛНООСЛОБОДИТЕЛНИОТ ФЕМИНИЗАМ ВО ДЕЛАТА НА АНГЕЛА КАРТЕР	291
39. Саздова Викторија, Ивановска Билјана - ЈАЗИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ СО ПОЗИТИВЕН ЕМОЦИОНАЛЕН ПРИЗНАК ВО ЈАЗИЧНИОТ ПАР ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	299

40. Стојановска-Стефанова Анета, Рунчева-Тасев Христина, Магдинчева Шопова Марија - КОМУНИКАЦИСКИ ПРЕДИЗВИЦИ ВО МУЛТИКУЛТУРНИТЕ ОПШТЕСТВА.....	307
41. Тасевска Марица - ОНЛАЈН НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА. ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ.....	315
42. Тернова Татјана, Фролова Анна - РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА ПАМЈАТИ В ПОЕЗИИ ОКСАНЫ ВАСЈАКИНОЙ	321
43. Ткаченко Дмитрий - ИНКЛУЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РОССИИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА	327
44. Ткаченко Татјана - ОПЫТ ОБРАЩЕНИЯ К СЛАВЯНСКИМ ЯЗЫКАМ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В СПОРТИВНОМ ВУЗЕ	333
45. Тодорова Марија, Уланска Татјана - ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ОНЛАЈН НАСТАВАТА ПО ШПАНСКИ И АНГЛИСКИ ЈАЗИК ВО УСЛОВИ НА ПАНДЕМИЈА	339
46. Урумова-Марковска Славица - ТЕХНОЛОГИЈАТА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО КАКО ПРЕДИЗВИК ЗА ЗДРАВ ДЕТСКИ РАЗВОЈ	347
47. Цацков Оливер - МОРАВСКАТА МИСИЈА НА КИРИЛ И МЕТОДИЈА ЗНАЧАЕН ФАКТОР ЗА СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНОСТ.....	355
48. Шутаров Васко - СПЕЦИФИКИ НА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА	363

ПРАВОПИСОТ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Марија Гркова-Беадер¹,

¹д-р, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,
marija1.grkova@ugd.edu.mk

Апстракт

Како што е познато, ортографијата, односно правописот на еден јазик го дефинираме како збир од нормирани правила и законитости на пишување на зборовите и на мислата. Правописот ги диктира и правилата за употребата на графичките и на интерпункциските знаци, а тоа значи дека во рамки на правописот влегува и писмото на еден јазик.

По кодификацијата на македонскиот стандарден јазик, првото издание од македонскиот правопис излегува далечната 1945 година, на 7 јуни. Неговото официјализирање се смета за еден од важните историски настани што го одбележаа систематизирањето и нормирањето на јазикот.

Последното издание од македонскиот правопис е објавено во 2017 година кое, пак, претставува второ издание на Правописот од 2016 г. објавено во февруари од страна на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Врз основа на кажаното, а уште повеќе, врз основа на важноста од познавањето на правописот на еден јазик, ќе се обидеме да ги разгледаме методичките единици поврзани со правописот на македонскиот јазик во наставата по предметот Македонски јазик, како и тоа дали се доволно застапени со цел да ја разбудат љубовта на учениците кон правилното пишување и изразување на својата мисла.

Клучни зборови: *Правописот на македонскиот јазик, правописни правила, наставни програми, учебници, наставен предмет Македонски јазик, основно образование*

Би било скудно да го дефинираме правописот само како збир од правила на пишување на зборовите. Сепак, правописот, како што наведува Саздов (2012, стр. 39), претставува општоприфатен и единствен систем од правила за пишување зборови, кој е карактеристичен за еден јазик. Меѓутоа, освен тоа што ги утврдува правилата за пишување на одделните гласови во различни зборовни позиции, македонскиот правопис ги утврдува правилата за употреба на голема и мала буква, за слеаното и разделеното пишување на сложените зборови или, пак, поврзувањето со цртичка на компонентите кои влегуваат во состав на сложенитот збор. Македонскиот правопис ги пропишува правилата за пишувањето скратеници и скратување на зборовите, за префрлувањето во друг ред, како и за предавањето на македонското кирилично писмо на латиница. Како што споменаваме погоре, правописот ја регулира и употребата на правописните и на интерпункциските знаци и сл.

Познавањето на правописот на еден јазик е одговорност на зборуваачот на тој јазик кој, пак, го доведува на едно наддијалектно ниво, а тоа е доброто вледеење на стандардниот јазик и надминување на дијалектните бариери.

Краток осврт кон правописот на македонскиот јазик

Познато е дека првиот Правопис на македонскиот јазик излегува од печат далечната 1945 година, а со тоа се заокружува еден важен историски настан кој е дел од кодифицирањето на јазикот. Меѓутоа, стандардизацијата на јазикот се провлекува назад низ историјата и датира од периодот на просветителите, Ѓорѓија Пулевски, лозарите и Крсте Петков Мисирков. Сепак, систематизацијата, кодификацијата на јазичната норма на македонскиот јазик е направена на Првото заседание на АСНОМ, на 2 август 1945 година. Со тоа, македонскиот јазик станува службен во тогашната новоформирана држава. Истата година во ноември е формирана комисија од страна на Президиумот на АСНОМ за донесување Предлог за македонската азбука и македонскиот правопис. Едно од решенијата на оваа комисија било македонскиот правопис да се изработува врз основа на фонетскиот принцип. Како што е познато, фонетски принцип подразбира секоја буква да означува посебен глас, односно за секоја фонема во јазикот да постои посебна графема (Саздов, 2012, стр. 40). Конечната верзија од првиот Правопис на македонскиот јазик е озаконета и издадена на 7 јуни 1945 година. Оттогаш, па до денес, македонскиот правопис претрпел различни измени и дополнувања што придонесува до објавување на нови збогатени изданија. Последното, петтото издание е објавено во 2016 година од страна на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, а во неговата изработка учествувала група автори. Од него произлезе уште едно издание (веќе следната година) кое е достапно на слободен портал на интернет за сите негови корисници.

Накучо за наставните програми по предметот Македонски јазик

Еден од двата елементарни документи во образовниот процес е Наставната програма. Ова се должи на фактот што врз нејзина основа се организира целиот образовен процес, но и се овозможува реализација на воспитно-образовната дејност. Сепак, една од повеќето цели на Наставите програми во образованието е и изработувањето на учебници по предметите врз основа на програмските подрачја претставени во програмите. Тоа значи дека меѓу програмите и учебниците е неопходно да се воспостави кохезивен карактер.

Наставната програма повремено претрпува помалку или повеќе измени со цел да ги следи потребите на современиот свет, како и промените во социјалниот и во општествениот живот, а тоа ги диктира и евентуалните измени во учебниците. Од друга страна, учебникот како наставно средство е најекспонирано и најупотребувано во образовната практика на нашата територија. Според Поповска (2008, стр. 192), учебникот како средство за учење, е основниот канал преку кој се пренесуваат информациите до учениците.

Истражувањето по овој повод ќе го свртиме кон Наставните програми по Македонски јазик коишто се преземени од официјалниот електронски портал¹ на Бирото за развој на образованието на РМ. Во програмите се забележува дека се дефинирани повеќе програмски подрачја кои понатаму ги опфаќаат наставните содржини. Во рамки на програмските подрачја влегуваат: *Слушање и зборување, Почетно читање и пишување, Јазик, Читање, литература и лектура, Изразување и творење, Медиумска писменост и медиумска култура*².

Како што наведовме погоре, овие подрачја ги дефинираат наставните содржини, но даваат информации и за средствата и активностите, знаењата и способностите, целите кои треба да се реализираат. Од програмите, исто така, се забележува дека содржините се надоврзуваат една на друга, почнувајќи од познатото кон непознатото, од едноставното кон сложеното. Како сè повеќе се навлегува во повисоките одделенија од основното образование, така содржината станува посложена, но секогаш е надоврзана на содржината што е научена во претходните одделенија. Тоа ни кажува дека наставните содржини се поврзани од два правци, едниот е од аспект на подрачјата, а другиот е од аспект на наставните програми наменети за различните одделенија. Ваквиот концепиран систем на усвојување на знаењата (од полесно кон потешко; од познато кон непознато) има за цел да ги вгради знаењата и способностите на учениците кои, понатаму, ќе најдат нивна употреба не само во наставната практика по Македонски јазик туку, воопшто, и по другите наставни предмети, за сите образовни години што следат.

Наставниот предмет Македонски јазик има значајна улога во образовниот процес на сите учесници во него, но и во целиот образовен живот на секој ученик. Една од позначајните цели на овој предмет е будење интерес, желба и љубов за учење, изучување и употребување на македонскиот јазик; развивање компетенции за успешно усно и писмено изразување на мислата; откривање на специфичностите и другите посебни белези на јазикот, литературата и на културата; оспособување на учениците во надградување на претходно стекнатите знаења, умеења и вештини, и сл.

Правописот како методичка единица во Наставните програми по Македонски јазик

Со оглед на тоа што предмет на нашето истражување по овој повод е соодветната застапеност на правописните содржини во Наставните програми по Македонски јазик во основното образование, во овој дел од трудот ќе направиме краток преглед токму за нив, следејќи го текот на образовните години:

1. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за прво одд.:
  - во Наставната програма по Македонски јазик за прво одделение составена 2021 г. синтагмата *правописните правила* се среќава во делот *Ученикот/ученичката знае и умее, I-A.4.*

¹ <https://www.bro.gov.mk/%d0%bd%d0%b0%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2%d0%bd%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%bc%d0%b8/> преземено на 22.9.2021 г.

² Прикажувањето на програмските подрачја не го следи редот даден во Наставните програми по Македонски јазик, со оглед на тоа што тој се менува во програмите наменети за одделните образовни години.

2. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за второ одд. од програмското подрачје *Почетно читање и пишување* се:
  - графички симболи (печатни букви) за македонското кирилско писмо; усвојување на големите и мали печатни букви преку поединечно пишување; пишување на голема буква на почеток на реченица; пишување на сопствените имиња со голема буква; интерпункциски знаци: точка, запирка, прашалник, извичник; усвојување на малите и на големите ракописни букви преку поединечно пишување.
3. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за трето одд. од програмското подрачје *Почетно читање и пишување* се:
  - Азбука; графички симболи (печатни латински букви; усвојување на големите и мали печатни латински букви преку поединечно и групно пишување; усвојување на малите и на големите ракописни латински букви преку поединечно и групно пишување.
4. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за четврто одд.:
  - во Наставната програма по Македонски јазик за четврто одделение составена 2021 г. правописни содржини се среќаваат во подрачјето *Јазик и комуникација* во кое е наведено следново: правописни правила (точка, две точки, запирка, наводници, прашалник, извичник).
5. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за петто одд. од програмското подрачје *Јазик, Правопис* се:
  - употреба на голема буква за пишување на: народи и припадници на народи; пишување на празници чие име е напишано со број; скратеници, пишување на скратеници, како на пр. РМ, ОУ, ТВ, МАНУ.
6. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за шесто одд. од програмското подрачје *Јазик, Правопис* се:
  - скратеници: за обраќање кон лица, за мерките во метричкиот систем и за други мерки и големини; слеано пишување на сложените зборови: именки, придавки, прилози и броеви; употреба на зборовите во нивното основно значење и можности за употреба во преносно значење; употреба на интерпункциските знаци: точка, запирка, прашалник, две точки.
7. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за седмо одд. од програмското подрачје *Јазик, Правопис* се:
  - употреба на интерпункциските знаци: црта, цртичка, загради, свездичка, апостроф.
8. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за осмо одд. од програмското подрачје *Јазик, Правопис* се:
  - правопис на одделни форми (правопис на согласките: ј, љ, њ, в, ф, ц, ќ, ѓ, х).
9. Правописните содржини од Наставната програма по Македонски јазик за деветто одд. од програмското подрачје *Јазик, Правопис* се:
  - интерпункциски знаци; правописни знаци.

Правописот во учебниците по Македонски јазик

Во овој дел од трудот ќе направиме обид да ја анализираме застапеноста на јазичните содржини поврзани со правописните правила во учебниците по Ма-

кедонски јазик за основно образование, притоа земајќи ги предвид учебниците што се достапни на официјалниот портал на интернет за електронски учебници и кои се употребуваат актуелно во наставната практика.

Претходно споменавме дека односот меѓу наставните програми и учебниците треба да биде кохезивен, а тоа значи дека учебникот треба да биде пишуван според потребите наведени во наставната програма, за која знаеме дека е структурирана според потребите и според возраста на учениците. Исто така, од голема важност е во учебникот да се застапени нови наставни содржини кои се надоврзуваат на содржините што се учени претходно и да се повторат по потреба ако нивната улога е еден вид потсетување, односно повторување. Кога се приложува нова содржина, таа треба да биде дидактички обликувана со посебен сразмер на новите факти што се усвојуваат и што се соодветни да се усвојуваат во одредената возраст на учениците. Како што е познато, се препорачува во учебниците да има и сликовити прилози бидејќи го привлекуваат вниманието на читателите, но од особена важност е да има бројни активности, повторување, вежби, задачи и барања во што поголем број зашто тоа е еден од клучните начини да се провери усвоеното знаење на учениците и дали ја разбрале новата наставна содржина (Поповска, 2008, стр. 198).

Во прилог даваме преглед на правописните содржини од достапните учебници по Македонски јазик преземени од официјалната страница на интернет за електронски учебници³. Најпрвин ќе констатираме дека сите учебници што ќе бидат анализирани се пишувани според барањата дадени во Наставните програми за соодветното одделение.

а) Учебник кој е предмет на анализа за трето одделение е учебникот *Македонски јазик за трето одделение за деветгодишно основно образование* од Весна Настоска и од Љубица Севдинска. Во него се присутни 33 наставни единици⁴ поврзани со одредени правописни правила. Најпрвин се забележува кратко потсетување за македонската азбука, за буквите, за ракописното и печатното пишување. Потоа, спирално се воведува содржината *Учиме латиница*, а тоа значи дека латиничните букви не се претставуваат одеднаш, туку се распределени низ целиот учебник и се усвојуваат во текот на целата учебна година. Овие наставните единици се најбројни од сите единиците поврзани со правописот. Авторките ја поделиле оваа содржина на ваков начин, така што се усвојуваат само по неколку специфични латинични букви по единица. Секоја наставна единица е придружена со одредени вежби и задачи, како и со куси текстови кои содржински одговараат на возраста на учениците. Од другите наставни единици поврзани со правописот се среќава единица за интерпункциските знаци (точка, прашалник, извичник, две точки) кои се воведуваат преку текстови во кои им се даваат човечки особености на споменатите знаци. Се усвојува и содржината за употреба на голема буква при пишување географски имиња, сопствени имиња, презимиња и прекари. Секоја содржина е придружена со вежби.

б) За четврто одделение анализираме три учебници и тоа: *Македонски јазик за четврто одделение за деветгодишното образование* од Љиљана Атанасова; *Македонски јазик за четврто одделение за деветгодишното образование* од Биљана Кртолица и *Македонски јазик за четврто одделение за деветгодиш-*

³ Пристапно и презмено на 23.9.2021 г. <https://www.e-ucebnici.mon.gov.mk/>

⁴ Како почеток на наставната единица се зема насловот, а како крај - вежбите.

ното образование од Весна Настоска и од Љубица Севдинска. Во првиот учебник од Атанасова се присутни 3 наставни единици поврзани со правописот, и тоа: пренесување на дел од зборот во нов ред; голема буква кај имињата на институции, адреси, списанија и празници; правописни знаци - наводници. Во вториот учебник има две наставни единици кои се однесуваат на правописот. Тие се: пишување на голема буква и правописни знаци - наводници. И во третиот учебник се застапени три наставни единици за правописот, и тоа: пишување голема буква кај имињата на институции, адреси и списанија (весници, книги); пренесување на дел од зборот во нов ред; правописни знаци - наводници. Во сите учебници се среќаваат и по неколку примери, илустрации и вежби.

в) Во шесто одделение се работи според *Учебникот по македонски јазик за шесто одделение* од Снежана Велкова и Соња Јовановска. Во него се забележува линеарната концепција на претставување на наставните содржини кои се поделни според научниот пристап. Правописните содржини влегуваат во првата глава насловена Јазик, а во рамки на правописот има 4 наставни единици: скратеници; слеано пишување на сложените зборови; основно и преносно значење на зборовите; интерпункциски знаци: точка, запирка, прашалник и две точки. Овие содржини се претставени преку примери, текстови и илустрации, а има и прашања, вежби и задачи. Содржините од правописот во овој учебник се напишани во согласност со барањата од Наставната програма и се надоврзуваат на знаењата што се усвоени во претходните одделенија.

г) Учебници за седмо одделение кои се предмет на анализа по овој повод се: *Македонски јазик за шесто одделение*⁵ *основно образование* од Билјана Димовска и од Сузана Цветковиќ и *Македонски јазик за шесто одделение основно образование* од Снежана Велкова и од Соња Јовановска. Во првиот учебник се среќава единицата *Употреба на интерпункциските знаци*: црта, цртичка, загради, ѕвездичка, аспотроф. Во него има една вежба по насловената наставна единица. Вториот учебник се разликува од првиот заради тоа што стилот на претставување на наставните единици е на повисоко ниво. Во него темата *правопис* е наведена во рамки на јазичната содржина и е составена од 5 наставни единици. Тие единици се однесуваат на интерпункциските и на правописните знаци (загради, црта, апостроф, ѕвездичка), а во нив се застапени и вежби и задачи за проверување на знаењата.

д) Во осмо одделение по предметот Македонски јазик можат да се употребуваат три учебника: *Македонски јазик за седмо одделение за осумгодишно основно образование* од Стојка Бојковска, Гордана Алексова, Димитар Пандев и од Косара Гочкова; *Македонски јазик за седмо одделение основно образование* од Снежана Велкова и од Соња Јовановска; и *Македонски јазик за седмо одделение за осумгодишно основно образование* од Томе Богдановски, коишто се предмет на нашата анализа. Во првиот учебник е застапен научниот пристап на претставување на правописните содржини. Освен содржините за употребување на запирка, во овој учебник доминантна правописна тема е: *Правопис на согласките: ј, љ, њ, в, ф, џ, ќ, ѓ, х*. По секоја наставна единица за правописот се застапени и повеќе вежби. Според Поповска (2008, стр. 199), со учебникот на

⁵ Со воведувањето на деветлетката во Македонија од 2006 г. по ист предмет се среќаваат по повеќе од еден учебник, зашто некои од нив се сработени според старите наставни програми (пред реформите), а други според новите (како дел од реформите). Така, учебник по Македонски јазик кој е пишуван за 6 одд. според старата програма, се користи во 7 одд. според новата.

Бојковска и другите автори се излегува од вообичаениот терк на третирање на граматичките факти во седмо одд. и се наметнува нов модел на учебник со поамбициозни барања. Со обемноста и сложеноста на вежбите овој учебник влегува во попродабочено и поутврдено познавање на јазикот. Во вториот учебник има една единица за правописот, а тоа е *Правопис на одделни форми*. Во неа накусо се разработени содржините за образувањето на формите во минато определено свршено и несвршено време, во заповеден начин, потоа употребата на некои согласки. И во третиот учебник на авторот Богдановски се разработува темата: *Правопис на j, љ, њ, в, ф, ц, к, г, х*. Но, и во рамки на синтаксичките содржини се среќаваат куси правописни белешки. Содржините се збогатени и со вежби.

г) Учебникот за деветто одделение *Македонски јазик за осмо одделение* од Снежана Велкова и од Соња Јовановска располага со една наставна единица за правописот и тоа *Интерпункциски и правописни знаци*. Сметаме дека оваа содржина служи за проверување на знаењата усвоени во претходните учебни години. Во рамки на оваа единица има и неколку задачи во форма на диктат.

Заклучок

Првото издание на македонскиот правопис излегува на 7 јуни 1945 г., веднаш по кодифицирањето на македонскиот јазик. Оттогаш, па до денес има претрпено неколку измени што придонесува до објавување на нови изданија. Денес ја имаме петтата верзија од правописот која е објавена во 2016 г.

Познавањето на правописот носи голем дел и од доброто владеење на стандардниот јазик од страна на секој говорител на тој јазик. Токму затоа, од суштинска важност е тој, правописот, навреме да се усвојува. Од тие причини, како што согледавме претходно, правописот наоѓа свое место и како методичка единица во Наставните програми по Македонски јазик и во актуелните учебници по предметот за основното образование.

По овој повод, се обидовме да направиме анализа на споменатите програми и учебници, при што се констатираше следново: *правописни содржини се среќаваат во Наставните програми по Македонски јазик за сите одделенија од основното образование. Пристапот на нивно претставување е спирално, а тоа значи дека одредена правописна тема се започнува во одредени одделенија, се повторува и/или завршува и целосно реализира во следните одделенија*. За пример ќе ги споменеме интерпункциските знаци, како и употребата на големата буква.

Треба да се спомене дека сите учебници по Македонски јазик што се вклучени во горенаведената анализа се пишувани според барањата дадени во Наставните програми по предметот за соодветната година. Но, од аспект на системот на претставување на правописните правила во учебниците забележавме клучни разлики меѓу нив. Така, во одредени учебници скудно се претставуваат законитостите од правописот, а во други се кренати на научно, речиси академско ниво, при што се задржува традиционалниот пристап на усвојување на нормираните јазични првила. Во повеќе учебници има избилство на илустрации за кои кажавме дека го привлекуваат вниманието на учениците, но отсуствува употребата на поголем број примери што ќе го поткрепат новоусвоеното правило. Од голема важност е бројот на вежби кои се однесуваат на правописот да се зголеми, зашто тие играат најважна улога

при усвојувањето на содржината, но се и единствената форма на работа во наставната практика по Македонски јазик.

Како што е познато, улогата на наставата по Македонски јазик не е само да се збогати речничкиот фонд кај учениците, ниту да се излезе од дијалектната рамка, и не е само запознавање со мајчиниот јазик, туку треба да се разбуди љубовта кон него, да се запознае со него на следно, повисоко ниво. Суштински да се засака и да се подобри неговиот квалитет. Несомнено, дел од подобрувањето на квалитетот се должи и на доброто владеење на правописот.

Библиографија

1. Алексова, Г. (2009). „Споредба на наставните содржини во учебниците по Македонски јазик како мајчин и како немајчин во основното и во средното образование во Република Македонија“. *Зборник во чест на проф. д-р Лилјана Минова-Ѓуркова по повод 70 години од раѓањето*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“ Скопје.
2. Атанасова, Ј. (2009). *Македонски јазик за четврто одделение од деветгодишното основно образование*. Скопје.
3. Бојковска, Ст., Алексова, Г., Пандев, Д., Гочкова, К. (2020). *Македонски јазик за осмо одделение за деветгодишното основно образование*. Министерство за образование и наука, Република Македонија, Скопје.
4. Богдановски, Т. *Македонски јазик за седмо одделение - осумгодишно основно образование*.
5. Велкова, С., Јовановска, С. (2020). *Учебник по Македонски јазик за шесто одделение*. Министерство за образование и наука, Република Македонија, Скопје.
6. Велкова, С., Јовановска, С. (2020). *Македонски јазик за седмо одделение за основно образование*. Министерство за образование и наука, Република Македонија, Скопје.
7. Велкова, С., Јовановска, С. (2010). *Македонски јазик за осмо одделение*. Министерство за образование и наука, Република Македонија, Скопје.
8. Димитрова, М. (2008). „Содржинско-јазична анализа на учебниците по Македонски јазик како немајчин за реформираното гимназиско образование“. *Петти научен собир на млади македонисти*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“ Скопје.
9. Димковска, Б., Цветковиќ, С. *Македонски јазик за шесто одделение основно образование*.
10. Кртолица, Б., Митовска, В., Гавриловска, В. *Македонски јазик за четврто одделение за деветгодишното основно образование*.
11. Настовска, В., Севдинска, Ј. (2008). *Македонски јазик за трето одделение деветгодишно основно образование*. Просветно дело, Скопје.
12. Настовска, В., Севдинска, Ј. (2009). *Македонски јазик за четврто одделение од деветгодишно основно образование*. Министерство за образование и наука, Република Македонија, Скопје.
13. Поповска, Б. (2008). „Јазикот и програмските содржини на учебниците по Македонски јазик за седмо и за осмо одделение“. *Петти научен собир на млади македонисти*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“ Скопје.

14. Петковска, Бл. (2010). „Македонскиот стандарден јазик како средство и содржина во одделенската настава“. *Меѓународен македонистички собир одржан на 29-31 август 2008 г. во Охрид*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“ Скопје.
15. Саздов, С. (2008). *Современ македонски јазик I*. Табернакул, Скопје.